

Summary

Kuzmenko T. Concept, Structural Components and Types of Brand. — Article.

This paper considers questions dealing with the concept, structural components and types of brand. The classification of certain types of brand is made. The brand creation approaches are analysed.

Keywords: brand, structural components, trade mark, concept, image.

УДК 347.78.023-053.6

Ю. А. Дербакіова

НЕПОВНОЛІТНІ (МАЛОЛІТНІ) ЯК СУБ'ЄКТИ АВТОРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН

Упродовж свого життя особа набуває низку майнових і немайнових прав, цінність яких полягає в їх здійсненні. А здійснення суб'єктивних цивільних прав — це процес реалізації уповноваженою особою всіх повноважень, що належать до змісту конкретного суб'єктивного права, для досягнення певного результату. Здійснення цивільних прав можливе при наявності таких умов: особа повинна бути наділена певною правоздатністю; особа повинна бути наділена необхідним обсягом дієздатності.

Малолітні і неповнолітні особи, як і всі інші громадяни нашої держави, відповідно до ч. 1 ст. 2 ЦК України є учасниками цивільних відносин, тобто вони наділені цивільною правосуб'єктністю. Цивільна правосуб'єктність як передумова участі малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільних правовідносинах і цивільному обороті (активна правосуб'єктність) включає в себе здатність мати цивільні права та обов'язки (правоздатність) (ч. 1 ст. 25 ЦК України), а також здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їхнього невиконання (дієздатність) (абз. 2 ч. 1 ст. 30 ЦК України).

Розглядаючи питання про статус неповнолітніх (малолітніх) осіб в різноманітних правовідносинах, не можна не зупинитися на проблемі визначення неповнолітніх (малолітніх) як суб'єктів авторського права. Неповнолітні (малолітні) автори творів літератури, науки, мистецтва, малолітні й неповнолітні винахідники мають як особисті немайнові права, так і майнові права автора і винахідника, а саме: користуватися правом на видання твору у світ, на його поширення, права, пов'язані з відтворенням твору тощо. Слід зазначити, що законодавчо не встановлено, з якого віку фізична особа може здійснювати майнові права на об'єкти інтелектуальної власності. Зазначається тільки, що авторське право, яке включає в себе особисті немайнові права і майнові права інтелектуальної власності на твір, виникає з моменту створення твору (ч. 1 ст. 437 ЦК України). Але твір може створити і особа, яка досягла, наприклад, 3-річного віку. Тобто такими правами особа наділена з народження, але реалі-

зувати майнові права зможе відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 32 ЦК України лише після досягнення неповної цивільної дієздатності. Розв'язати це завдання можна, базуючись на загальнотеоретичному вченні про суб'єкта цивільного права. Як було зазначено М. В. Кротовим, «суспільні відносини, урегульовані нормами цивільного права, існують між людьми. У відносини можуть вступати як окремі громадяни, так і колективні угруповання...» [1, 93]. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права мають певні якості. Однією з найважливіших якостей є правосуб'єктність.

За загальним правилом під правосуб'єктністю розуміється те, якими ознаками повинні відрізнятися суб'єкти права. Цивільна правосуб'єктність містить у собі такі якості, як правоздатність і дієздатність. Правоздатність — це передбачена законом здатність мати цивільні права й обов'язки. Дієздатність — це здатність своїми діями здобувати і здійснювати цивільні права, створювати для себе цивільні обов'язки і виконувати їх. Наділення цивільною дієздатністю є однією з основних соціальних і юридичних властивостей, які характеризують особистість у правовому суспільстві. Вона включає в себе наявність у суб'єкта волі та свідомості, достатніх для здійснення розумної, свідомої діяльності, а також здатність усвідомлювати значення і наслідки вчинених ними дій. Можливість нести відповідальність за вчинене правопорушення (деліктоздатність) належить до дієздатності, оскільки є здатністю до набуття обов'язків певного виду. Ця дієздатність виникає в особи з досягненням нею 14-річного віку (ч. 1 ст. 33 ЦК України; ч. 1 ст. 1179 ЦК України).

Є незаперечним той факт, що правоздатність виникає у громадян з моменту народження і припиняється з моментом смерті, а дієздатність виникає в повному обсязі з вісімнадцяти років, а за певних умов із більш раннього віку. Останнє стосується такої категорії осіб, як неповнолітні (малолітні). За загальним правилом неповнолітні — це особи від 14 до 18 років, а малолітніми вважаються особи до 14 років.

Перше ніж надати аналізу щодо неповнолітніх (малолітніх) осіб як суб'єкта авторського права, треба вивчати питання про суб'єкт авторського права, відзначити ряд особливостей, які мають місце при його характеристиці. Перш ніж приступити до розглядання цих особливостей, необхідно дати визначення поняття суб'єкта авторського права, котре є в юридичній науці загальноприйнятим. Визнається, що суб'єктами авторського права є власники суб'єктивних прав і носії обов'язків у правовідносинах, зв'язаних зі створенням і використанням твору науки, літератури і мистецтва.

Прийнято розрізняти первісних і похідних носіїв авторського права. Первісним суб'єктом є автор твору, чиєю творчою працею він створений. До категорії похідних суб'єктів авторського права належать спадкоємці, інші правонаступники, тобто ті особи, котрі не брали участі в процесі створення твору, але в силу закону чи договору є носіями окремих авторських правомочностей. Питання про розподіл суб'єктів авторського права на первісних і похідних у юридичній літературі зазнає критики. Так, В. І. Корецький стверджує, що подібний розподіл «зайвий, він не має будь-якого практичного значення... треба класи-

фікувати суб'єктів авторського права таким чином: автори або співавтори; юридичні особи; спадкоємці автора; держава» [2, 240–241]. М. І. Нікітіна не погоджується з такою точкою зору та вказує, що «з подібною класифікацією не можна погодитися, особливо в її загальній формі. Відомо, що авторами творів можуть бути не тільки громадяни, але й організації, установи, підприємства; спадкоємцями авторів також можуть бути і організації, і громадяни» [3, 20]. Б. С. Антимонов і К. А. Флейшиць також дотримуються думки про те, що розподіл суб'єктів авторського права на первісних і похідних є більш прийнятливим [4, 77]. Таким чином, питання про те, яким чином класифікувати суб'єктів авторського права, є і по дійсний час досить дискусійним і потребує більш категоричного рішення.

Звернемося в першу чергу до питання про автора як суб'єкта авторського права. Е. П. Гаврилов відзначив, що «... слово “автор” вживається або в широкому розумінні, включаючи сюди всі категорії громадян, які є суб'єктами первісного авторського права, або у вузькому розумінні, не включаючи у свій склад перекладачів, укладачів, авторів літературного запису твору і т. ін. ... для авторського права всі ці особи є авторами» [5, 77].

Основною характерною рисою, яка відрізняє автора від інших суб'єктів авторського права, є те, що створення ним твору нерозривно пов'язане із творчою працею, котра виступає однією з основних ознак твору. Як писав Г. Ф. Шершеневич, «якщо будинок, сума грошей чи який-небудь інший предмет можна уявити собі незалежно від імені, якому вони належать, то зовсім інше помічається у відношенні духовного твору, існування якого не може бути відірване від особистості автора, хоча б права були перенесені на іншу особу чи навіть зовсім припинилися б» [6, 130]. У відповідності до Закону України «Про авторське право і суміжні права» [7] правова охорона надається авторам опублікованих творів, виражених в об'єктивній формі, це означає, що як тільки створений творчою працею автора твір виражається у певній об'єктивній формі, він (творець) виступає як суб'єкт авторського права, а також спадкоємці чи інші особи, яким автори чи їхні спадкоємці передали свої майнові права.

Як відомо, у зміст цивільної правоздатності включається можливість кожної особи бути носієм авторських прав, тобто власниками такого права можуть бути особи, які не досягли повноліття, й особи, визнані у встановленому порядку недієздатними. Для того щоб абстрактна можливість виступати суб'єктом авторського права була втілена в суб'єктивне право осіб, необхідний юридичний факт, котрий є юридичним вчинком. Як правильно було зазначено І. В. Поповою, «діяльність по створенню твору належить до таких правомірних дій, які іменуються юридичними вчинками, котрі породжують цивільно-правові наслідки незалежно від намірів громадянина. Оскільки фактичні дії можуть робити і недієздатні особи й особи, обмежені в правоздатності, конкретні авторські права можуть виникати в будь-якої особи незалежно від її віку і дієздатності» [8, 32]. Чинне законодавство, регулююче авторські правовідносини, не визначає порядок здійснення авторських прав неповнолітніми особами спеціальними нормами, цей порядок установлений нормами цивільного

права, якими слід керуватися при виникненні конкретних життєвих обставин у сфері реалізації авторських правомочностей вказаними особами.

Такий підхід до цієї проблеми був відомий ще в дореволюційній період, коли Думська комісія 1911 року вирішувала питання про прийняття закону про авторське право і дійшла висновку, що при визнанні осіб, котрі є недієздатними чи обмежено дієздатними, як суб'єктів авторського права, необхідно вирішувати на підставі загальних правил, установлених нормами цивільного права, і немає рації виділяти це питання окремими спеціальними положеннями. Відомо, що в нормативних актах, регулюючих авторські правовідносини, більшість країн не виділяють окремою нормою порядок реалізації наданих законом авторських прав неповнолітнім (малолітнім) особам, зокрема Росія, Німеччина, США, Японія. Трохи інакше викладене це питання в законодавстві Франції, де чітко визначений порядок укладання договорів на видання творів, коли стороною виступає неповнолітня (малолітня) особа. Так, відповідно до закону одержання особистої згоди автора, вираженої в письмовій формі, обов'язкове. Не порушуючи положень, регулюючих порядок укладання договорів з неповнолітніми, згода автора потрібна навіть у тому випадку, коли автор є неповнолітньою особою.

Розглядаючи питання про порядок здійснення своїх авторських прав неповнолітніми (малолітніми) особами, не можна не повернутися до проблеми поняття правосуб'єктності в теорії цивільного права і, як наслідок, до аналізу правосуб'єктності у сфері авторського права. Подібний аналіз надасть можливість належним чином відповісти на запитання про необхідність надати неповнолітнім (малолітнім) згоду на самостійне здійснення всього обсягу авторських правомочностей.

Відповідно до норм цивільного права основними якостями правосуб'єктності є правоздатність і дієздатність, при цьому необхідно враховувати, як було відзначено О. С. Йоффе, «...одну з найважливіших якостей цивільної правосуб'єктності утворює визнана за її носіями правоздатність, яка належить усім суб'єктам цивільного права незалежно від того, чи є вони також дієздатними» [9, 287]. Як вже зазначалося вище, здатність мати цивільні права й обов'язки визнається правоздатністю, котра властива всім суб'єктам авторського права. Виходячи з положення про наявність правоздатності у всіх громадян, незалежно від стану їхньої дієздатності, в юридичній літературі була висунута теорія про тотожність правосуб'єктності і правоздатності. О. С. Йоффе, аналізуючи дану теорію і піддаючи її правильність сумніву, пояснює, що при встановленні цивільних правовідносин їхні учасники не тільки є носіями прав і обов'язків (правоздатність), але і реалізують ці права й обов'язки (дієздатність). У відношенні фізичних осіб як суб'єктів цивільного права таке твердження не може бути прийнятим. О. С. Йоффе в такий спосіб обґрунтовує неможливість ототожнення понять правосуб'єктності і правоздатності: «по-перше, ...якщо ототожнювати правосуб'єктність із правоздатністю, то для дієздатності взагалі не залишиться скільки-небудь визначеного місця в загальній системі правових явищ; по-друге, ...відповідно до прямої вказівки закону, до недієздатних і част-

ково дієздатних в обов'язковому порядку призначаються опікуни і піклувальники (куратори), у відношенні дітей відповідні функції покладаються на їхніх законних представників ... оскільки правосуб'єктність є єдність право- та дієздатності, така єдність забезпечується шляхом приєднання до правоздатності підопічних, дієздатності їхніх батьків чи опікунів (піклувальників); по-третє, дієздатність батьків чи опікунів (піклувальників) служить не тільки здобуттю прав і обов'язків для підопічних, але і забезпеченню відповідальності вимогам закону всякої їхньої поведінки...» [9, 287].

Відповідно до вищенаведеного твердження О. С. Йоффе про поняття цивільної правосуб'єктності, повинно бути вирішеним питання і у відношенні правосуб'єктності у сфері авторського права. Не може викликати сумніву володіння правосуб'єктністю за особами, які не досягли повноліття, оскільки, виходячи з загального поняття правоздатності і її змісту, будь-яка особа рівною мірою може відповідно до закону мати права автора, а нездатність зазначеної особи у повному обсязі здійснювати дії по здобуттю для себе визначених прав і створенню визначених обов'язків, здійснюється їх законними представниками, які при цьому не виступають як суб'єкти прав, котрі оговорюються.

Чинний Цивільний кодекс України чітко визначає, що фізичні особи у віці от чотирнадцяти до вісімнадцяти років можуть самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом. Це надає можливість полагати, що вказані особи вправі самостійно заключати авторські договори, але, на нашу думку, це не так, оскільки розвиток самостійності у неповнолітньої особи хоч і не повинен звертатися проти нього, але ж треба пам'ятати, що належним чином повинні охоронятися інтереси осіб, які здійснюють правочини з неповнолітніми особами. Для цього обов'язково повинен бути отриманий дозвіл законних представників неповнолітніх осіб на відчуження майнових авторських прав шляхом заключення авторського договору. Що стосується осіб до чотирнадцяти років (малолітніх), то Цивільний кодекс встановлює можливість здійснення особистих немайнових прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності.

Відповідно до вищенаведеного, слід вказати, що проблеми здійснення неповнолітніми (малолітніми) своїх особистих немайнових та майнових авторських прав потребує подальшого вирішення. Зокрема, треба проаналізувати обсяг можливостей у цій сфері окремо як малолітніми, так і неповнолітніми. Подібний аналіз необхідний не тільки з теоретичної точки зору, але в першу чергу для практичного застосування.

Література

1. Кротов М. В. Граждане как субъекты гражданского права. Гражданское право. Ч. 1 / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. М.: Проспект, 1998. 632 с.
2. Корсунский В. И. Авторские правоотношения в СССР / В. И. Корсунский. — Сталинобад, 1959. — 371 с.
3. Никитина М. И. Авторское право на произведения науки, литературы и искусства / М. И. Никитина. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1972. 135 с.

4. Антимонов В. С. Авторское право / В. С. Антимонов, Е. А. Флейшиц. — М. : Госюриздат, 1957. — 278 с.
5. Гаврилов Э. П. Советское авторское право. Основные положения. Тенденции развития / Э. П. Гаврилов. — М. : Наука, 1984. — 222 с.
6. Шершеневич Г. Ф. Авторское право на литературные произведения / Г. Ф. Шершеневич. — Казань, 1891. — 556 с.
7. Про авторське право і суміжні права : Закон України.
8. Попова И. В. Авторское право и смежные права / под ред. В. Ф. Чигира. — Минск : Амалфея, 1999. — 448 с.
9. Иоффе О. С. Гражданское право. Избранные труды / О. С. Иоффе. — М. : Статут, 2000. — 777 с.

Анотація

Дербакова Ю. А. Неповнолітні (малолітні) як суб'єкти авторських правовідносин. Стаття.
У статті робиться спроба визначити основні аспекти статусу неповнолітніх (малолітніх) осіб як суб'єктів авторського права. Визначаються загальні теоретичні проблеми участі неповнолітніх (малолітніх) осіб в авторських правовідносинах. Вказано на стислу взаємодію норм цивільного права і спеціальних норм, які регулюють авторські правовідносини.

Ключові слова: неповнолітні, малолітні, правоздатність, дієздатність, авторські права, немайнові права, майнові права.

Аннотация

Дербакова Ю. А. Несовершеннолетние (малолетние) как субъекты авторских правоотношений. — Статья.

В статье делается попытка определить основные аспекты статуса несовершеннолетних (малолетних) лиц как субъектов авторского права. В статье определяются общие теоретические проблемы участия несовершеннолетних (малолетних) в авторских правоотношениях. Указано на тесную взаимосвязь норм гражданского права и специальных норм, которые регулируют авторские правоотношения.

Ключевые слова: несовершеннолетние, малолетние, правоспособность, дееспособность, авторские права, неимущественные права, имущественные права.

Summary

Derbakova Y. Juveniles (Minor) As the Entities of a Copyright Relationship. — Article.

In the article we can see an attempt which is trying to define the main aspects of the status of the juveniles (minor) as the entities of a copyright proprietor. In the article are defined the common theoretical problems of the participation of the juveniles (minor) in the copyright relation. The close interconnection of the norms of the civil law and the special norms is indicated, which regulate the copyright relation.

Ключевые слова: juveniles, minors, legal capacity, legal efficiency, copyright, nonproperty rights, property rights.